

SÓLLER A LES RONDAIES MALLORQUINES

Vicenç Jasso Garau / Catalina Torrens Vallori¹

RESUM

Les *rondaies* són un patrimoni de Mallorca, encara més de la nostra cultura d'arrel catalana, llatina i indoeuropea. La nostra llengua, els nostres costums i la nostra terra són presents a les *rondaies*. Adesiara s'accentua el localisme i el relat, de forma anecdòtica o d'un intens fons màgic, es centra en un lloc concret. És el cas de Sóller, a les *rondaies* *En Pere de la bona roba*, *Un qui trobà sabata de son peu* i *S'anima d'es racó d'En Vives*, entre altres.

A les *rondaies mallorquines* es presenten els contes de sempre, tresor de les tradicions de molts de pobles, amb el revestiment de la llengua, la terra i la idiosincràsia de la *Roqueta*... En elles es manifesta la nostra identitat, la

---

¹ Vicenç Jasso Garau (Palma, 1934) és mestre de primera ensenyança i doctor en filosofia i lletres (Secció de pedagogia). És catedràtic de Teoria i història de l'educació a la Universitat de les Illes Balears. Catalina Torrens Vallori (Selva, 1953) és llicenciada en Filologia hispànica. És professora d'ensenyament secundari de Llengua i literatura castellana a l'institut d'Esporles. Han publicat conjuntament: *L'entorn natural i el medi cultural a les rondalles mallorquines* (1998), *Fantasia. Realitat. Il·lusió. El sorprenent encís educatiu de les rondalles mallorquines* (1999) i *Les rondaies mallorquines. Identitat i etnografia* (2007).

consciència de poble i el ferm propòsit de seguir essent el que som. Nogensmenys mai no hem de perdre de vista que els nostres contes populars s'insereixen en el marc de la tradició indoeuropea² i ens porten a temps molt remots.³

Adesiara aquestes belles narracions se situen en un lloc ben concret. Mn. Alcover recollia els contes de gent de moltes contrades de la nostra illa i, a vegades, aquests informadors recordaven que els fets es localitzaven en el seu poble o ciutat. Així les *rondaies* no sols ens porten a una conceptualització general de l'illa, sinó que se centren en llocs ben determinats, fent que el poble s'identifiqués més encara amb el seu entorn.

En el cas de Sóller consta que sis filles i fills d'aquesta ciutat contaren *rondaies*⁴ a Mn. Alcover. *Don* Josep Rul·lan, prevere, figura com a narrador d'"Es negret de Sa Coma" (XXIV, 27-29), "Sa por de So'n Cotoner" (XXIV, 48) i "S'ànima d'es racó d'En Vives" (XXIV, 67). Mn. Alcover posà, quasi sempre, a peu de plana el nom del qui li contà la *rondaia*, indicant el lloc d'on era nadiu i fent constar el seu tractament. En el cas de "Sa por de So'n Cotoner" (XXIV, 48) consta que també la hi relatà Na Catalina Castanyer i Oliver de Sóller. *Don* Joan Albertí, prevere, de Sóller, notable organista i compositor, li contà "Un solleric" (XIV, 57). "Es corb de Ses Puntes" (XXIV, 127-129), faula localitzada a la costa situada entre el Port de Sóller i La Calobra li fou «donada escrita pel M. I. D. Josep Oliver, degà de la Seu de Mallorca, tal com la hi contava D. Miquel Palau de Tuent i la conten els vells de Sóller. Lo mateix me contà amb poca diferència l'amo En Lluç Batle, d'Orient». Els contes anecdòtics "Un solleric i un frare" (XIV, 58s.) i "Un qui trobà sabata de son peu" (XV, 62) els hi relataren Ramon Orlandis i Maroto i Mn. Andreu Nicolau de la Ciutat de Mallorca, respectivament. La *rondaia* més coneguda, "En Pere de la bona roba" (IV, 5-14) la rebé de «D. Pere Orlandis i Despuig, que la sabia de la madona Magdalena Rul·lan, de

² Vd.: THOMPSON, Stith. *El cuento folklórico*. Caracas: Universidad Central de Venezuela, 1972.

³ Vd.: PROPP, Vladimir. *Las raíces históricas del cuento*. Madrid. Editorial Fundamentos, 1979. ISBN- 84-245-0110-1.

⁴ Per citar les *rondaies mallorquines*, escriurem el títol de la *rondaia* entre cometes altes, seguit del nombre del tom en xifres romanes i el de la pàgina o de les pàgines pertinents en nombres aràbics. Ocasionalment la citació es posarà dintre del mateix text. Ens referim a: ALCOVER, Mn. Antoni Maria. *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Recó*. 24 toms. Edició definitiva (1936-1972). Ciutat de Mallorca: Editorial Moll.

can *Pentinat*, de Sóller». Un bell conte de meravelles,” Sa Muta” (IV, 105-115), per bé que no fa cap referència a Sóller, la hi contà Na Catalina Muntaner d’aquesta contrada, criada antiga de Can Font-i-Roig.

Dividirem aquest breu estudi en cinc apartats. En el primer ens acostarem al Puig Major, el rei de la Serra de Tramuntana. En el segon desfilaran davant nosaltres alguns personatges anònims de Sóller, protagonistes de tres contes anecdòtics. En el tercer ens sorprendran els relats màgics d’ànimes, dracs i tresors. La faula d’un corb vell ocupa el quart apartat. En el quint veurem com es conjuminen el meravellós i el quotidià a la *rondaia* “En Pere de la bona roba”.

I. A RECER DEL PUIG MAJOR

Quan el Bon Jesús i Sant Pere anaven pel món i arribaren en els Tossals Verds, contemplaren el Puig Major amb els seus «costers i turons sobergs, pelats i malambrosos».⁵

Venint per mar a Mallorca en un dia de calma joiosa, com es narra en el conte “Es fii des pescador”, hom contempla el mateix espectacle que encisava els mariners abans d’arribar a l’acollidor port de Sóller:

«Oh que hi estava de content En Juanet com veia sa claror del sol, tan viva, tan xalesta, tan saborosa; com veia la mar tan plana, tan ajogassada i etxerevida; com veia sa blavor del cel, tan nova, tan fonda, tan neta, tan rio-lera!. Ja hi xalava aquell cosset! Ja n’hi passava, de gust. / Però encara s’alegria i sa gaubança li revengueren tot’una que colombrà, dins sa boira de s’entrelluu, sa Dragonera, i es Puig de Galatzó, i es Major, i ets altres que los acompanyen.»⁶

Sempre destaca la reialesa del Puig Major, just un sobirà acompanyat per una cort d’airívoles muntanyes.

Els qui rauen a les contrades d’Artà o en el pla donen a la Serra de Tramuntana el nom de les muntanyes de la neu; així ho degué aprendre l’agosarat Gostí a la cova dels lladres del Bec de Farrutx...

⁵ “El Bon Jesús i Sant Pere i l’amo d’es Tossals Verds”, XIV, 72.

⁶ “Es fii des pescador”, II, 65..

«De sa boca de sa cova porien estendre la vista de bona manera. Veien casi tota sa *Roqueta*. Tenien a s'entrelluu a mà esquerra es *Puig Negre* i es de Calicant de Sant Llorenç des Cardassar i es de Randa; a mà dreta la mar, es cap de la Victòria i Formentor; i davant, tot es serrat de ses *muntanyes de sa neu* fins an es Teix de Sóller i Galatzó.»⁷

La mola del Teix és compartida per Deià, Valldemossa i Sóller, si bé a les *rondaies* es relaciona sempre amb Sóller. A un breu relat es menciona la predilecció del Rei Sanç⁸ pel Teix...

«...per alenar aire pur i ben net, se'n pujava molts de dies an es *Teix*, aquell puig altiu i soberg que empina sa seva cresta devers *Es Coll* de Sóller, part damunt casi totes ses altres cucuies de sa nostra Muntanya.»⁹

2. TRES SOLLERICS QUE NO ES DEIXAREN VÈNCER

A “Un qui trobà sabata de son peu” (XV, 62), es narra l'encontre d'un senyor, que una volta era a Sóller,¹⁰ i d'un capellà.

El primer és descrit amb paraules que ens revelen el seu natural: «...bravejava de cames primes, sempre feia de porcell curt,¹¹ i passava un gust fora mida de porer-se riure de qualche capellà».

El capellà «no estava gens tocat de sa caixa de Sant Pere i tenia unes sortides lo més agudes i era el diantre per tirar de cul amb sa primera qualsevol desenfreit que li fes ses ontes».¹²

Aquell cavaller estava amb un grup de senyors i, de cop i volta, arribà un capellà: «...tots s'aixequen per donar-li sa benvinguda», i el senyor extern «s'hi acosta, i amb una cara de pocavergonya de tot, i amb to de fisconada, li amolla: –Que me don sa mà a besar». El sacerdot ho accepta i després li

---

⁷ “En Gostí lladre”, II, 10.

⁸ A una nota al peu de la plana llegim: «Això del mal d'asma que la tradició popular atribueix an el Rei En Jaume, ho conta la història del nostre Rei Sanxo».

⁹ “El Rei En Jaume dins la vida del poble mallorquí. & 5 El Rei En Jaume i es Teix, V, 114.

¹⁰ Del text de la *rondaia* no es pot deduir que aquest personatge fos solleric, més bé sembla forà. Els senyors que eren amb ell i el capellà, sens dubte, eren de Sóller.

¹¹ «*Fer de porcell curt*: presumir d'ésser molt important o de fer molt de paper...» (ALCOVER / MOLL: *Diccionari Català – Valencià – Balear*, t. 8, 754). ISBN: 84-273-0225-5 (Obra completa).

¹² Onta, Honta: Forma antiga d'afront (ofensa greu feta a la cara, públicament) [11] t.6, 548.

diu: «—Déu lo faça un santet. I esper una mica, veam si duc res dins cap butxaca...». Sí que *trobà sabata de son peu*: «I, mentres se treia cosa dins es puny estret, continuà: —An es nins que besen ses mans, els solem donar un confit: ara vostè se mereix més; tenga... / I li posà dins ses mans un aubercoc com es puny».

Aquell «desenfreit restà tot atxul·lat, culbatut i cara alegre i més empeguèit que el rei porc». Els circumstants varen «esclafir de riure» i el burleta «no tornà tenir ganes de demanar pus de noves a capellans». Ho contà Mn. Andreu Nicolau de la Ciutat de Mallorca al canonge Alcover.

En aquesta breu *rondaia* els representats de les classes que hom denominava ocioses, els senyors i el clergat, actuen a l'uníson per mantenir el prestigi del sacerdot.

“Un solleric i un frare” (XIV, 58s.) ens porta a un temps en què la quaresma era una època consagrada a la renovació espiritual mitjançant la predicació. Aquesta activitat estava a càrrec d'un predicador extern, el quaresmer, que solia viure en el poble des del dimecres de cendra fins a Pasqua.

Un any el rector de Sóller tenia un greu problema: ja eren «es *darrers dies*» i «no havien trobat coremer». «Apurat de tot envia un traginer amb un mot de lletra an es convent d'es Caputxins...». El rector no és massa exigent; es conforma que el pare guardià —així es denomina el superior d'un convent a l'orde dels caputxins— li envii «un frare qualsevol, sols que pogués pujar damunt sa trona».

El diàleg entre el frare i el traginer solleric, pujant cap a Sóller, és breu i pungent. El caputxí vol fer un poc de burla de la localitat on va a predicar, com el senyor del conte anterior volgué fer-ne del capellà. El traginer no pot consentir que un extern se'n rigui dels sollerics, i actuarà com el capellà del conte precedent.

«...p'es camí es frare digué: / —Quin poble deu ésser Sóller, encara no teniu coremer! / —Per la vera creu! Respongué es solleric. Quin curemer deveu ésser vos, que encara no teniu curema!». ¹³

El frare va aprendre la lliçó i «no tornà badar boca». El traginer, content per haver defensat el seu poble, «deia entre dents: —Ja tornaràs, en tenir ganes d'una altra!».

---

¹³ “Un solleric i un frare”, XIV, 59.

A “Un solleric” (XIV, 57) se’ns parla de la reacció d’un home «molt potxós» que tenia un olivaret molt ben cuidat. Un hivern feu una nevada molt grossa. Aquell home anà a veure com havia afectat el seu olivar i «el va trobar tot blanc i escabeiat».

Els costers són un obstacle que superarien molt difícilment els pagesos del pla, però els qui rauen a la muntanya els vencen i en treuen profit.

El nostre protagonista «se’n puja a lo més amunt d’un coster que feia; pega foc a sa pipa, se posa a mirar les oliveres esbrancades, els cimals estesos doblegats o a punt d’ésser-ho pel pes de la neu, alça els ulls al cel i «molt formalot va dir: –Oh Déu meu!... totes ses coses sabeu fer, fora una: d’exsecaiar, no en sabeu gens gens!».

Els fenòmens meteorològics eren i encara són imprevisibles, i els seus efectes adesiara són força durs per als qui viuen del cultiu de la mare terra.

El solleric ha reaccionat d’acord amb el seu caràcter alegre i irònic i ha sabut dialogar amb Déu, acceptant la seva sort, i demanant-li que deixi la tasca de podar les oliveres als esporgadors.

Joan Albertí Arbona, prevere i músic, natural de Fornalutx i un temps organista de Sóller i ànima de l’Orfeó Solleric, va contar aquesta breu anècdota a Mn. Alcover, que el qualificà de «notable organista i compositor».¹⁴

En el conte “En Pere de sa xuia”, un solleric que ven melons a la «Porta del Moll» fa una bona barrina amb En Pere. Aquest home era curt de gambals i desconeixia el valor dels diners. Va a Ciutat a vendre la cansalada prima i les sobrassades d’un porc que havien mort a casa seva i el volien vendre obrat per treure més diners. Troba el solleric amb una garbera de melons...

«En Pere no n’havia vists mai, i s’hi planta davant, badoca qui badoca, fins que entima aquesta an es solleric: / –Germà, i això què són? / –Fosca d’auga! ¿Que no ho veis, què són? *Mulons*».¹⁵

¹⁴ Vd. : *GRAN ENCICLOPÈDIA DE MALLORCA*, v. 1 Palma de Mallorca: Promomallorca edicions, 1984-1986. ISBN 84-86.617.17-2 (Obra completa). p. 71 (Albertí Arbona, Joan).

¹⁵ “En Pere de sa xuia”, XVII, 9.

El solleric convenç En Pere que els *mulons* fan muletes, i li barata un *muló* amb els «dos corters de xuia prima» i les sobrassades, i li recomana bur-lonament:

«—Feis via, germanet, cap a ca-vostra, que no faça ses muletes p'es camí.
/ En Pere amb so meló amb ses dues mans, vetlant-li es ble perquè no hi hagués un denou abans d'hora, ja es partit cap a la vila...»¹⁶

3. ENCANTAMENTS, ÀNIMES I TRESORS OCULTS

La proverbial lluita entre Sant Jordi i el drac, present a molts contes i llegendes, es troba a la breu *rondaia* “Sa Cuca de Sa Mola”.¹⁷ El simbolisme del drac¹⁸ es pot contemplar des de moltes perspectives. A la tradició judeocristiana té dos simbolismes bàsics. Originàriament evoca el caos primitiu vençut per Jahvé en la creació i l'ordenació del cosmos. Posteriorment és un símbol del mal i, d'una manera especial, del diable. És vençut pel Crist, Sant Miquel i Sant Jordi.

En el nostre diccionari¹⁹ llegim: «*Cuca fera* (o simplement *cuca*): drac, animal monstruós». Una cuca vivia a un covitxol a Sa Mola²⁰ «un puig planer de Sóller, que el trobau a mà dreta anant an es port». El seu odi als humans es manifestava en un fort desig de matar-los i menjar-se'ls. Era un monstre tan ferotge que «s'empassolava tothom que poria aplegar». Però, si no trobava persones, manifestava el seu odi a la natura: «Si no trobava gent, s'abordava an es penyals, i allà l'hauríeu vista rac a rac rac a rac, i venga talabant i altre talabant».

«Sant Jordi aleshores anava pel món; se tem d'aquest bordell i diu: / —Aquest animal també ho fa massa lleig! Me n'hi vaig, i o jo la mat a ella o

¹⁶ Id. id. 10.

¹⁷ “Encantaments, tresors, gegants, negrets i por. & 19 Sa cuca de Sa Mola, XXIV, 46.

¹⁸ CHEVALIER, Jean; GHEERBRANT, Alain. *Diccionario de los símbolos*. 6 ed. Barcelona: Herder, 1999. ISBN: 84-254-1514-4. pp. 428-431 (Dragón); 642s. (Leviatán).

¹⁹ [11] t. 3, 803.

²⁰ MASCARÓ PASARIUS, j.: *Corpus de Toponímia de Mallorca*, t. 2., Palma de Mallorca: 1952-1962. p. 868 (Sa Mola). / MASCARÓ PASARIUS, j.: *Mapa general de Mallorca* Palma de Mallorca: 195., 8 – 6 e (Sóller). Aquestes dues obres es citaran conjuntament, tenint en compte que cada topònim s'acompanya de la referència a la plana del mapa, amb la pertinent quadrícula i el nom del terme municipal

ella me mata a mi. / ...Sa cuca aviat fonc benes, i Sant Jordi, tot cantant victòria, va desaparèixer, i no l'han vist pus devers Sóller».

A una altra *rondaia*²¹ es conta que el dissabte de Pasqua sortia un negret a «Sa Coma... un barranc molt fondo, tot olivar i bosc» que es troba «a mà dreta davallant p'es coll cap a Sóller, part damunt es cementeri»...

«Hi sortia dematinet, i cercava topar qualcú per trobar qui li dugués una candela encesa en es foc nou que encenen a l'ofici d'aqueix dia. Si amb una candela així, l'haguessen tocat, cop en sec hauria esclafit en dobles de vint, i totes serien estades des qui l'hauria tocat amb aquella candela. / I a sa primera bataiada de Glòria es polissó de negret s'amagava i ja no el tornaven veure fins el dissabte de Pasco de l'any qui venia.»²²

El matí del dissabte de Pasqua es feia la benedicció del foc, el primer ritus de la vigília pasqual. Cal tenir present que l'actual ofici del Dissabte Sant se celebrà fins l'any 1950 el matí i no en la nit del dissabte al diumenge. Originàriament es feia de nit, però a partir del segle VIII es va anar anticipant l'hora de la celebració fins arribar a començar-la a l'hora de nona. Pius XII va restablir l'horari primigeni d'aquesta commemoració.

La benedicció del foc té reminiscències a les religions anteriors al cristianisme, quan s'oferia el foc nou a Wutan i altres divinitats a l'inici de la primavera.²³ La significació ritual i/o màgica del foc és un fet universal i es presenta sota múltiples aspectes, sigui com a representació de la divinitat, sigui com a ofrena i purificació, sense oblidar les derivacions cruels de l'ús del foc com a càstig de les presumptes desviacions religioses.²⁴ La nit del dissabte de Pasqua es barregen els símbols del foc purificador i de l'aigua regeneradora del baptisme, en una repetició i renovació de la mort de Jesús i de la seva resurrecció, les manifestacions més patents de l'expiació redemptora i del ressorgir renovador coincidents amb l'equinocci de la primavera, quan tota la natura ressorgeix després de la mort hivernenca.²⁵

El poble, amb la seva simplificació habitual, parla de foc nou i d'aigua nova. En el ritual de la benedicció del foc es dóna una candela a cada un dels

²¹ “Encantaments, tresors, gegants, negrets i por. & 10 Es negret de Sa Coma”, XXIV, 27-29.

²² “Encantaments, tresors, gegants, negrets i por. & 10 Es negret de Sa Coma”, V, 28.

²³ RIGHETTI, Mario. *Historia de la liturgia, t. I*. Madrid: B.A.C., 1945. p. 815.

²⁴ [18] pp. 511-514 (Fuego).

²⁵ Vd.: FRAZER, J. G.: *La rama dorada*. 2^a ed.. Madrid: F . C. E., 2005, ISBN:84-375-0194-6. p. 412ss.

fidels i amb ella s'encenia el foc nou de cada casa, així com les lluminàries del temple s'havien enceses amb el foc beneït.²⁶

El foc de l'altar de l'holocaust del temple del poble jueu no s'havia d'apagar mai. Era el símbol de la continuïtat del culte: «Un foc perpetu cremarà sobre l'altar, no s'apagarà» (Levític, 6, 6).²⁷ Cal comparar aquest foc amb el lampadari del santuari i després amb els del temple i de les sinagogues, que mai no s'havien d'extingir: «Jahvè va dir a Moisès: Mana als israelites que et procurin oli pur d'oliva, verge, per al lampadari, a fi de fer cremar contínuament els gresols» (Levític, 24, 1.). La diferència amb el foc de Pasqua es basa en la seva renovació anual, atès el simbolisme de la mort i de la resurrecció de Jesús, commemorada en el trídium pasqual. Per donar fe que la vida de Jesús no s'apagà en el sepulcre i que en aquests dies davallà al seol, on els justs de l'antic testament esperaven la vinguda del Messies, el foc vell se servava en un lloc ocult del temple.

El negret,²⁸ com si fos una ànima encantada, desitjosa de la glòria, volia participar de la renovació pasqual, assolint una forma espiritual i alliberant-se de la càrrega de doblers que el mantenien presoner de les tenebres; però no era possible, no hi havia temps per oferir-li la candela encesa en el foc nou.

El foc ens recorda el Sol que venç les tenebres i assumeix el simbolisme del Crist, que venç les forces del mal i restaura la creació. L'or té una pregonia semblança amb el foc i amb el Sol. El tresor ocult sols podia ésser un conjunt enorme de monedes d'or, tan desitjades pel poble i tan males d'assolir... El dia més adequat per copsar-lo era el dia de Pasqua, quan el Sol va vencent les tenebres, el mateix que el Crist triomfa sobre la mort.

La *rondaia* té una darrera part anecdòtica que intenta atorgar-li una certa credibilitat. Fou un mestre d'escola i prevere il·lustre, Mn. Josep Rul·lan Mir,²⁹ autor d'articles i llibres d'història, educació i agricultura, qui assabentà Mn. Alcover d'aquest fet del negret.

²⁶ [23] p. 812 ss.

²⁷ Les citacions bíbliques són de LA BÍBLIA. Versió dels textos originals i notes pels monjos de Montserrat. Andorra, Editorial Casal i Vall S. A., 1992

²⁸ En relació als negrets, vd.: PROHENS PERELLÓ, Bartomeu. *Inquisició i bruixeria a Mallorca (1578-1650)*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner, editor, 1995, ISBN: 84 - 88946 - 20 - 1. pp.54-57.

²⁹ [14] v.15, p. 19s. (Josep Rul·lan Mir).

«Lo Rd. D. Josep Rul·lan, de Sóller mateix, que mos ha contat tot això, diu que sa seva padrina, que se morí l'any 1830, com ja n'havia doblegats cent, contava que com ella era al·lotella un any es dissabte de Pasco coïa oliva dins sa Coma amb altres, i una d'elles cop en sec pega crit: / Veltací! Veltací!... Es negret.»³⁰

Totes anaren corrents a l'església a cercar una candela encesa amb el foc nou i tornaren a sa Coma amb un vicari i amb la candela encesa, però no hi foren a temps...

«Ell quant ella fou a sa portella, que feia un arc d'ansa de paner i amb unes portes ben reforçades i era s'entrada de sa Coma, va caure sa primera bataiada de Glòria, deu passes abans d'arribar an es negret, qui va fer un bramul aborronador i s'enfonya de bell nou dins sa cova, i ja no el veren pus. / I per més que cada any tenia prou esment de sortir, jamai el saberen aplegar amb sa candela encesa en es foc nou.»³¹

L'Arxiduc Lluís Salvador publicà una recopilació de *rondaies* de Mallorca, que foren publicades a Wirzburg, l'any 1895, un any abans que sortís de la premsa el primer tom de les *rondaies* de Mn. Alcover. Una de les característiques d'aquests relats és el seu esquematisme.³² Ho podem comprovar en el cas d'aquesta *rondaia*, que té el mateix títol que la de l'aplec de Mn. Alcover. L'Arxiduc posava el nom del poble on fou recollida la *rondaia*, en aquest cas a Sóller, però no feia constar les dades personals dels informadors.

El negret guarda un munt d'or i per accedir a aquest tresor cal tenir en compte els següents requisits: el dia és el dissabte de Pasqua i l'hora, en tocar glòria. És necessari presentar-s'hi amb un ciri beneït encès amb el foc nou. La següent condició, no figura en el relat de Mn. Alcover:

«Per pendrer-li es tresó li han de pendre amb sa boca i amb una besada un anell d'or que té a sa boca.»³³

³⁰ «Encantaments, tresors, gegants, negrets i por. & 10 Es negret de Sa Coma», XXIV, 28.

³¹ Id. id. 29.

³² Vd.: JASSO GARAU, Vicenç ; TORRENS VALLORI, Catalina. *Les rondaies mallorquines. Identitat i etnografia*. Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Balearics / Lleonard Muntaner, editor, 2007, ISBN: 978 – 84 – 96664 – 54 – 8. pp. 76-108.

³³ ARXIDUC LLUÍS SALVADOR. *Rondajes de Mallorca*. Facsímil de l'edició catalana de Wirzburg, 1895. Palma de Mallorca: José J. de Olañeta, Editor, 1982, ISBN: 84 – 85354 – 22- 1. p. 159.

Segurament la censura del prevere Josep Rullan Mir o la del recopilador evitaren posar aquest detall de la besada a la boca, cosa no massa conforme amb la moral vigent en el cas d'una muller i absolutament detestable en el cas d'un home.

A les *rondaies mallorquines* de Mn. Alcover figuren moltes besades, sempre entre persones que hom considerava que podien expressar així els seus sentiments, però mai trobam que les besades siguin a la boca. Com veim, l'Arxiduc, més lliberal i tolerant, no té cap inconvenient en parlar d'aquesta besada a la boca, que, en aquest cas, no té cap connotació eròtica.

En el «racó d'En Vives,³⁴ un comellar molt fondo que hi ha a Sóller part damunt s'Alqueria des Conte³⁵», se sentia el cant extemporani d'una cigala les «nits de més fred, neu i tempestat»; hom creia «que allà hi havia una ànima del purgatori que patia i demanava sufragis per entrar en el cel».³⁶ Al peu de la plana figura aquesta referència: «M'ho contà D. Josep Rullan, Pre., meritíssim de la Història i de la Ciència mallorquina».

L'existència de tresors ocults es vincula sovint amb cases d'on sortia por. Na Catalina Castanyer i Oliver de Sóller i *Don* Josep Rullan, prevere, que ho sabia de la seva padrina, contaren a Mn. Alcover un d'aquests relats ubicat a Son Cotoner.³⁷

Deien que la por sortia dalt la sala d'aquesta casa «fent-hi un talabastaix horrorós, ferest». La gent deia que allà hi havia «diners i papers de mà de notari, amagats». Hom suposa que per demostrar que això de la por era una falsa suposició, calia anar a dormir en aquella casa.³⁸ Un metge va provar d'anar-hi a dormir, però no s'hi campà massa bé, perquè en haver apagat el llum «el destaparen i li varen enflocar un quern de galtades d'aquelles a ferir, i l'homo ho donà a ses cames...»³⁹

³⁴ [20] t. 3, p. 1277 (Racó d'En Vives, Es). / 8 – 9h (Sóller).

³⁵ [20] t. 1, 35 (Alqueria des Conte, S') / 8 – 8 g, (Sóller).

³⁶ “Llegendes i supersticions. S'ànima d'es racó d'En Vives”, XXIV, 67.

³⁷ A Mallorca hi ha diverses propietats amb aquest nom. Ja que els informadors són de Sóller, segurament el relat s'hi pot ubicar.

³⁸ Anar a dormir a una casa on surt por per enfrontar-s'hi o per demostrar que es tracta d'un rumor fictici, és quelcom usual en els contes meravellosos, com en el cas d'«En Juanet de l'onso» (III, 33ss.) o en contes anecdòtics, v. gr.: “Es llum de la terra” (IV, 15-17), “Sa por de Mancor”(XXIV, 10-15), “Sa por d'es Putget” (XXIX, 48-50)...

³⁹ “Encantaments, tresors, gegants, negrets i por. & 20 Sa por de So'n Cotoner”, XXIV, 48.

El relat acaba dient que feren obra en aquella casa i «trobaren diners i papers».

Segurament es tracta d'un relat abreviat on hi hauria d'haver algun íncola del regne dels traspassats, que torna a la terra per demanar sufragis, complir algun deure o prometença o revelar l'existència de documents que donen testimoni de l'adquisició fraudulenta de béns, que cal restituir als seus legítims propietaris.

4. UNA FAULA: EL CORB DE SES PUNTES

Al peu de la primera plana llegim que els llocs que se citen a la *rondaia* «són entre el Port de Sóller i La Calobra». També es dona notícia dels informadors: «La m'ha donada escrita el M. I. D. Josep Oliver, degà de la Seu de Mallorca, tal com la hi contava D. Miquel Palau de Tuent i la conten els vells de Sóller. Lo mateix la'm contà amb poca diferència l'amo En Lluç Batle, d'Orient».

Aquest relat⁴⁰ és una faula o conte d'animals que actuen com els humans, expressant mitjançant el llenguatge pensaments, volicions i emocions.

La faula comença dient-nos de què s'alimentava el corb de Ses Puntes⁴¹ i on obtenia aquests aliments: «quatre reims per s'Illeta⁴²», «quatre faves i pèsols per sa Costera⁴³ i Tuent⁴⁴».

El corb es va fent vell i, quan ja no pot aconseguir menjar amb les seves forces, decideix anar a cercar miques d'una altra manera. La *rondaia* recorda que «no hi ha res tan enginyós com sa panxa buida» i que primer hom ha de mirar per ell mateix: «Mai m'ha agradat perjudicar negú, però pell per pell, sa meva val més per mi que totes ses altres plegades».

Posà en pràctica la seva decisió de viure a esquena d'una altra au, fent-se passar per una de les seves cries.

---

⁴⁰ “Es corb de Ses Puntes”, XXIV, 127-129. A l'edició definitiva de les *rondaies* mallorquines és el darrer conte de l'últim volum.

⁴¹ [20] t. 3, 1274 (Puntes, Ses) / 8 – 6 b (Sóller).

⁴² [20] t. 2. 676 (Illeta, S') / 8 – 7 a (Sóller).

⁴³ [20] t. 1. 435 (Costera, Sa) / 4 – 3 d (Escorca).

⁴⁴ [20] t. 6. 2942ss. (Tuent) / 4 – 6 c (Escorca).

En el serrat de Na Mora⁴⁵ veié un niu d'àliga «damunt un graó d'aquell penjant esglaiador» i «entre feixos de branques i cimals afina un parei d'aligots a punt de fugir des niu...», però el corb pensà que no seria fàcil enganar l'àliga, «és massa llesta... i massa mala d'enganyar».

«A un vermei de penya, baix de sa Torre Picada, entre pinotells i uiastres, destria un niu de corb amb un corbató casi ja vestit i a punt de menjar tot sol». Ara el corb oblidà la norma de no perjudicar ningú i es tirà damunt el niu, tragué a picades el corbató, que caigué esclatat davant «sa Cova de ses Aufabis».⁴⁶ Es posà dins el niu, tapant-se amb brancons i encenalls, i esperà que l'anassin a peixir i li duguessin per al bec. La parella de corbs no s'adonà que no era el seu fill. Anava entrant l'hivern i, de cada vegada, hi havia més poc menjar. Un dia li recomanaren que comencàs a anar a cercar recapte:

«—Fiet, Hauries de veure si et comences a enginyar a cercar p'es bec, que a noltros ja mos ve tan just omplir-mos es gavatx! Veiès com el t'hem d'omplir a tu? Ja no hi ha res que pelar enlloc! Ses figures se són acabades per tot, no se'n troba una que és una en tots aquests contorns!...»⁴⁷

El corb oblidà que feia de corbató i mostrà com coneixia aquells paratges. Escoltem la breu conversa entre ells:

«—D'això estau embarassats? —diu es veiardo—. Anau a sa Calobra, que n'hi ha de tardanes. / —A sa Calobra —diuen es vei i sa veia—. Tor això saps. I encara fas sa torniola dins es niu? Vol dir ho saps, que dins sa fondalada d'es Torrent de Pareis hi ha figa que espera un any a madurar, i qualcuna dos? I perquè no hi vas tu a cercar-les, en lloc d'enviar-mos-hi a noltros?»⁴⁸

La parella del corbs s'adonà que no era el seu fill i amb molta ràbia...

«S'hi aborden tots dos a picades, i el tiraren cap avall per aquell penyal, i va pegar dins s'aigo davant sa mateixa cova a on ell havia fet caure es pobre corpató, i, com ell, hi acabà ets alens. / S'ho tenia ben guanyat.»⁴⁹

⁴⁵ [20] t. 2, 909 / 42 / 7 g (Sóller).

⁴⁶ [20] t. 1, 448 (Cova de ses Alfàbies) / 8 – 5 c.

⁴⁷ “Es corb de Ses Puntes”, XXIV, 128.

⁴⁸ Id. id. 129.

⁴⁹ Ibidem.

També ens criden l'atenció uns versos que encapçalen la *rondaia*:

«Si el jove sabés / i el rei pogués / el nom qui tan corre, / correria més...»⁵⁰

Sembla que es tracta d'un enigma; pot tenir moltes lectures; segurament es refereix a la força vital del jove, cosa que ell no valora, i a la incapacitat del vell, que no pot fer tot allò que li agradaria. Els dos darrers versos podrien significar les possibilitats del jovent, que no saben aprofitar, perquè no són conscients de la seva energia.

L'apariat següent: «Això era i no era... /Bon viatge faça la cadenera», ens recorda la indeterminació dels contes. No pertanyen al món real però viuen intensament en el terreny de la imaginació, en el camp dels desigs i en el racó de les emocions.

A les faules sempre solem cercar-hi conseqüències en relació a la conducta i a la moral. En aquest cas cal fixar-nos en els següents:

- La impotència dels vells, que no poden proveir-se d'aliment i s'han enginyar per aconseguir-lo. La *rondaia* sembla dir que a la natura no hi ha lloc per als animals vells. Així es parla del corb vell: «veiardo», «s'aliardo des vei», «aquell polissardo», «aquell veiardo malherba»...
- Quan hom no pot assolir el menjar per les vies correctes i usuals, sols li queden recursos que no s'ajusten a les normes ètiques. Emperò la necessitat pot fer que les oblidem. El corb de Ses Puntes mata un corbató i suplanta el seu lloc.
- L'amor dels progenitors es manifesta tenint cura de la seva fillada, proporcionant-los escalfor i recapte. Ho veim en el cas dels aligots i del corbató.
- La crueltat és present en els contes, que ofereixen amb tota la seva cruesa escenes d'agressivitat i violència.
- Certs animals es consideren superiors als altres. Hom pondera la saviesa de l'àliga, que no es deixa enganyar.
- El conte es revesteix de trets de l'àmbit on es narra. Apareixen els productes del camp: raïms, faves, pèsols, figues... La notícia sobre les figues tardanes és molt interessant.. Desfila davant nosaltres una part important de la costa nord de la nostra *roqueta*: Ses Puntes, S'Illeta,

---

⁵⁰ Id. id. 127.

Sa Cortera, Na Mora, Sa Cova de Ses Aufàbies, Sa Torre Picada, Tuent, Sa Calobra, El Torrent de Pareis. Es descriuen de manera senzilla, però força viva, els penya-segats de la costa nord i del Torrent de Pareis: «un graó d'aquell penjant esglaiador», «un vermei de penya», «sa fondalada d'es Torrent de Pareis».

5. ENTRE EL FANTÀSTIC I EL CASOLÀ: EN PERE DE LA BONA ROBA

Don Pere Orlandis Despuig⁵¹ de la Ciutat de Mallorca, que la sabia de la madona Magdalena Rul·lan, de can *Pentinat* de Sóller, contà aquest conte a Mn. Alcover.⁵²

En Pere és el protagonista. És un nom molt freqüent a les *rondaies*,⁵³ quasi sempre és un fadrí no massa jove, adés ximple, adés sorprenent.⁵⁴

La seva família viu en una situació d'extrema pobresa: «anaven prims de lloms», «se'n floria poc, de pa, dins aquella casa».⁵⁵

Tenien tres peces de roba molt bona.⁵⁶ Era un tresor, del qual no es volien desprendre, malgrat haguessin de «morir-se-de fam». Però «tanta corredissa de rates arribaren a sentir per dins sa panxa i tant los petxucà sa talent» que la dona digué al seu home:

«—Això no va pus! Ses tres peces de roba hem de vendre, i que faça ui el món» (p. 5).

⁵¹ [14] v. XII, 120 (Orlandis Despuig, Pere).

⁵² “En Pere de la bona roba”, IV, 5 (nota al peu de la pàgina). Al final de la *rondaia* figura la data de la redacció: 18 de febrer de 1900. És una valuosa informació que no apareix en tots els casos.

⁵³ Vd. : JASSO GARAU, Vicenç; TORRENS VALLORI, Catalina. *L'entorn natural i el medi cultural a les rondalles mallorquines*. Palma: Editorial Moll, 1998, ISBN. 84 – 273 – 0792 – 6. p. 147 s.

⁵⁴ Vd. JASSO GARAU, Vicenç; TORRENS VALLORI, Catalina. *Fantasia. Realitat. Il·lusió. El sorprenent encís educatiu de les rondalles mallorquines*. Palma: Editorial Moll, 1999, ISBN: 84 – 273 – 0823 – X. p. 305 ss.

⁵⁵ “En Pere de la bona roba”, IV, 5. Les següents citacions del conte es faran simplement posant en el text la plana o planes pertinents entre parèntesi.

⁵⁶ Aquestes peces de roba molt bona ens recorden les famoses produccions de l'artesanía tèxtil de Sóller.

L'home ho intenta, però feu cala buida.

En Pere es decidí a provar de vendre-les. En els contes populars el fill ha de resoldre els seus problemes, per raó que els pares no li donen les coses fetes. Més encara, sovint el pare fracassa i el fill assoleix el triomf.

En Pere surt de casa seva i comença a anunciar la seva mercaderia. Emprendre un viatge, allunyar-se de la llar, és la primera acció de l'heroi en els contes meravellosos.⁵⁷ En el nostre cas, aquesta comesa es redueix a sortir de casa seva. El missatge educatiu és obvi: per anar aconseguint les bases de la vida adulta, en tots els seus aspectes, cal sortir de la rutina diària i de la segura protecció de la família.

Anirem comentant els fets més interessants, seguint l'argument del conte.

- En Pere recorre carrers i més carrers de Sóller. Se citen el seus noms i els de cases ben conegudes, moltes d'elles actualment ubicades en el mateix lloc: *ca's patró Cudony de sa Volta*, *ca'n Tamayo*, *sa Recturia* (p.5), *es pont de sa plaça*, *es carrer de Sa Lluna* (p. 6), *es carrer de Sa Ma* (p. 7). És una de les *rondaies* on hi ha més topònims urbans.⁵⁸
- Assistim a un cas de venda ambulant, tan freqüent en temps passats. En Pere pregona així el seu gènere:⁵⁹ Es dirigeix a les dones; no diu que vengui roba a bon preu; es limita a indicar que es tracta de «la bona roba» i que no sempre se'n trobarà una altra millor. No és fàcil que surtin compradores, «tothom el deixava passar de llis» (p. 6).

«—Hala, dones, la bona roba! Hala qui la'm compra! Hala, dunes, ara que n'hi ha!» (p. 5) / «—Hala dones, la bona roba! Hala depressa, qui la'm compra! Hala, fora son, *dunetes!*» (p. 5) / «—Hala, dones, la bona roba, qui la'm compra! Hala depressa, *dunetes!* Hala, qui la'm compra! Fora son!» (p. 6) / «—Hala, dones, la bona roba! Hala, *dunetes*, depressa, si la'm *cumprau!* Hala, fora son, qui la'm compra» (p. 7).

- En Pere surt a vendre la roba tres vegades, i intenta cada pic col·locar una peça. La primera vegada la barata amb un ca i la segona amb un

⁵⁷ Vd.: PROPP, Vladimir: *Morfología del cuento*. 3^a ed. Madrid: Editorial Fundamentos, 1977. ISBN: 84 - 245 - 0004 - 0. p. 37 ss.

⁵⁸ [53] pp. 43-45.

⁵⁹ [53].pp. 238, 246.

moix. Observem la crueltat dels jovencells amb els animals: un esbart d'al·lots se'n duïen «a tirar un moix en es *turrent*» (p.6) , i un altre estol se'n portaven un ca «a tirar-lo a mar» (p 6.). En Pere els ofereix canviar les peces de roba amb aquells desventurats animalets; els bergantells «no anaven de roba» (p. 6), però llurs mares «com sentiren parlar de roba, s'hi mesclaren, i les feren fer barrina» (p. 6). En Pere primer amb el moix i després amb el ca va quedar «tot content i satisfet» (p. 6).

- Ja podem imaginar la reacció del pare i de la mare d'en Pere. Sort que la seva penúria no els permeté respondre amb violència, perquè «sa fam no les deixava alçar sa veu» (p. 69). Tot es va resoldre «amb un arrefoll⁶⁰ i mala cara». La *rondaia* resumeix així el diàleg entre En Pere i els seus pares:

«...deïen ells –. Si no hi ha per umplir-mos es gavatx *noltrus* tres *tutsulets*, com hi ha d'haver per umplir-ne dos més? / –Anau malament –responia En Pere–. Estigau segurs que com més són, *mancu* por tenen» (p. 6 s.).

Fins aquí el conte purament anecdòtic, centrat en una família pobre amb un fill estrany, que canvia dues peces de roba amb un moix i un ca. Aquells al·lots cruels feien quelcom que devia ésser usual: matar uns animals domèstics, segurament vells. Les seves mares no reprenen la seva crueltat; el que elles volen és la tela aconseguida de franc.

- Amb la venda de la tercera peça de roba començarà el conte meravellós. Una dona «molt ben enllestida» li compra la darrera peça de roba. No es féu un tracte partint d'oferir i demanar doblers. La dona era l'esposa d'un patró de barca. Els patrons de barca eren persones privilegiades i, sovint, acabalades, atès que la seva activitat, molt lucrativa, era imprescindible per a l'economia insular.⁶¹ El patró acabava de venir d'un llarg periple i «se n'era anat a jeure, de son que tenia i de cansat que estava des viatge» (p. 7). Observam que una de les tasques de l'esposa era confeccionar la roba del seu marit. El patró havia encomanat a la seva esposa: «–M'has de fer camies, i si no són de la *bona roba*, no les vull.» (p. 7). En Pere es fixa en un «anell d'or

⁶⁰ [11] «Renyada forta» t. 2, 14.

⁶¹ [32] pp. 205 – 222.

i diamants»,⁶² que duia aquella dona i li diu que vol aquest anell a canvi de la peça de *la bona roba*. En un principi ella no se'n vol desprendre: «—S'anell, diu ella, no el venc ni el don. *S'homu* el m'ha duit» (p. 7). Després d'una breu discussió, «...feren barrina. Ella se quedà amb sa peça de la bona roba, i En Pere... amb s'anell» (p. 8).

- Les joies i els doblers proporcionen una barreja de seguretat i alegria: «Son pare i sa mare, com el veren, ja no grunyiren tant, compren-guent que de s'anell en podrien fer doblers» (p. 8). Estam en una situació on l'economia es regeix pels principis del mercantilisme,⁶³ que atorga una gran importància al comerç, als metalls i pedres precioses i al predomini de l'exportació sobre la importació. Aquestes tres realitats es reflecteixen en l'activitat del patró de barca i també en el pensament de persones de baixa mà, com és la família d'en Pere.
- El patró lamenta no tenir l'anell.⁶⁴ Era un objecte encantat. Li explica a la seva esposa que aquesta joia té «una tal virtut, que fa sortir tot *lu* què li demanen» (p. 8). El patró li pregunta a la seva esposa si coneix el qui li ha venut la roba, i ella respon amb una comparació molt pròpia de les esposes dels patrons i mariners: «—No l'he de *cunèixer*! Més que es mal temps» (p. 8). Van a can Pere per intentar recuperar l'anell; no aconsegueixen que accepti un «quern d'unces»⁶⁵ a canvi de tornar-los-ho. En Pere els diu que no els el tornarà, encara que li oferissin quatre querns d'unces (p. 8).
- En Pere disposa d'un objecte encantat, l'anell, i té al seu servei dos ajudants màgics, els animals agraïts,⁶⁶ a qui alliberà d'una mort segura. El patró...

«... s'en va tot mostii i me deixa En Pere mirant-se s'anell, amb so moix damunt es genoís afalagant-lo, i amb so ca assegut an es peus remenant sa coa i fent-li xacota» (p. 8 s.)

---

⁶² [53] p. 213 s.

⁶³ A les *rondaies* apareixen trets del mercantilisme i de la fisiocràcia, a més d'una certa confrontació entre aquests dos corrents. El fons més primitiu dels contes ens porta a una economia mercantilista; el revestiment rural de moltes *rondaies* ens condueix al predomini de la fisiocràcia.

⁶⁴ En relació al simbolisme de l'anell, vd.: [18] pp. 100 – 102.

⁶⁵ [11] «Moneda d'or que pesava una unça» t. 10, 612. El pes d'una unça és de 33 grams. Un quern és un grup de quatre.

⁶⁶ [3] pp. 224 – 228 (Los animales agradecidos).

- Des d'aquest moment el ca i el moix parlaran, assumint la condició d'ajudants màgics i adoptant un comportament semblant al dels éssers humans. El primer ajut serà donar-li a conèixer els poders de l'anell. Diu el moix:

«—Bé has fet, Pere, de no *vuler turnar* arrera sa barrina. / ...aqueix anellet té tal virtut, que fa surtir tota cosa que li demans! / ... *Pruveu-hu*, veuràs! ... Si el perds, o el te prenen, se'n *turnarà* a sa qui n'és senyora: la reina *Pumereta*.» (p. 9)

- El problema més urgent que tenen en Pere i els seus és disposar de menjar en abundància. El moix li aconsella que ho demani a l'anell. Així ho fa en Pere...

«—Anellet, que surta aquí a's mig una taula de bon *cuncert*, que per molt que *rueguem*, *nu mus hu puguem* acabar! / I a l'acte sortí una taula amb una partida de plats grans a caramull d'arròs engrogat, capons farcits, porcelles rostides i llangonissa i botifarrons torrats» (p. 10)

Passar d'una situació de vertadera fam a poder tenir menjar a dojo, es palesa ben expressivament en el conte: «s'hi abordaren» i «en llevaren de concert des vent». «Es ca i es moix s'atapiren de llangonissa i botifarrons fins que n'estigueren farts» (p. 10).

- Aquí la *rondaia* ens mostra quin era el menjar dels pobres i el de la gent de mà alta:⁶⁷ En Pere no demana mai que surtin «faves ni pa de mestall⁶⁸ ni d'ordi ni quatre figues seques plenes de xelico ni olives corcades» (p. 10), sinó «ous estrellats, truites d'ous amb xuia i sobrassada, arròs amb aucellons o amb pollastre, escaldums de moltó i de bou, capons farcits, porcelles rostides, sobrassada amb mel, llom i botifarrons torrats» (p. 10). Menjaven tant i tant que «era ben mal de dir quin tenia es barram més sà i es ventrei més a prova de bomba» (p. 10).
- En una societat flagel·lada per la pobresa, el canvi radical d'aspecte —«Al punt neguns no caberen en pell» (p. 10)—va fer que la gent malpensada i envejosa cercàs una explicació i sols en trobaren dues: o han pegat salt

⁶⁷ Vd.: [53] pp.460 – 496 (Els menjars de les *rondaies*).

⁶⁸ «Mestall: Mescla de diferents espècies de cereals, especialment de blat i sègol o de blat i ordi, o de cereal i llegum, sobretot de blat i faves...» ([11] t. 7, 387).

a part o banda, o tenen part amb el diable. Les sospites augmentaren quan «justament en aquell entremig feren un robo molt gros a una casa; i bé cercà la justícia, però no pogueren haver es lladres ni rastre» (p. 10). En aquell temps, com ara, era molt fàcil propagar un rumor. Un mal intencionat digué: «–Ja deuen ésser es de ca'n Pere!... i tothom va repetir. / –Ja és segur que ho són!» (p. 10 s.). La Justícia d'un temps es preocupava més de poder presentar un culpable que d'assabentar-se de la seva culpabilitat. Van a can Pere i els diuen: «–Vaja, no ho negueu. Sou *voltrus* que heu fet aquest *robu*! ¿D'on trauríeu, si no fos així, tant de bon *cuncert* com *vus empassulau*?» (p. 11). El pare i la mare d'en Pere digueren que el seu fill els havia duit un anell que «fa *surtir lu* que li demanen». Reafirmen que no menteixen, amb l'expressió «per la ver creu!» en el principi de llur sincera declaració i dient: «Tant cert com han dita missa avui!» (p. 11) en acabar de parlar. En Pere fa una demostració de les habilitats de l'anell, demanant-li que fes aparèixer «una taula de bon *cuncert* per la Justícia!» (p. 11). Després de menjar a voler, hom diria que un mal esperit d'enveja i d'afany il·lícit de riqueses s'apoderà d'aquells representats de la justícia... :

«I llavò s'ensumaren, i varen dir: –¿I aquest tros de carn batiada ha de tenir aquest anell i li ha de *custar* tan poc umplir-se es gavatx? Ca! Ca! *Lu* millor és saupar-le-hi, i llavò tancar-lo, i llavò penjar-lo, i ja se n'anirà a penedir a Roma» (p. 11).

Agarroten en Pere, li prenen s'anell, i el tanquen dins sa presó...

- L'anell desapareix per anar-se'n dins les mans de la reina Pomereta. Per evitar que l'hi tornassin prendre se'l posà dins la boca i sempre l'hi duia. Aleshores en Pere romania dintre de la presó i sols li donaven «un poc de pa i aigo». Els de la Justícia decidiren penjar-lo. El ca i el moix, els ajudants d'en Pere, determinen recuperar l'anell. Cal anar al regne llunyà, al país de la reina Pomereta. El viatge s'haurà de fer per mar, la qual cosa és molt adequada en el cas de la *Roqueta*... Tant el regne meravellós dels contes de fades com el llarg itinerari que hi condueix, estan rodejats d'enigmes i de misteri...

«En es *Camp de sa Ma* ⁶⁹ troben una carabassa; la xapen, la buiden, fan una barca; li posen un timó de fuia de moro, la tiren a la

---

⁶⁹ [20] t. 1, p. 206 (Camp de sa Mar, Es) / 8 – 5 e (Sóller).

mar, i ells dedins. / Es ca amb ses cames de davant remava com un desesperat, i es moix agontava es timó; i de d'allà cap an es reinat de la reina Pomereta» (p. 12).

- Arriben a terra i, així com els jais i les fades de les *rondaies* indiquen a l'heroi el camí del lloc on es troben els remeis encantats, un ca i un moix assabenten els ajudants d'en Pere del lloc on havien arribat... Aquells dos animals es barallaven «per una mica de coní que havien assolit» i deixaren la brega –«unes completes de *nyci-i-nyec* altes de punt ferm»– per respondre a les preguntes del ca i el moix que acabaven d'arribar: «–*Cumpare* En Moix –va dir es moix. –*Cumpare* es Ca–va dir es ca: –¿No'ns diríeu quina terra és aquesta?». Els responen que «és es reinat de la reina Pomereta». També els donen clarícia d'on és la reina i com serva l'anell. Ho saben perquè ells són «de ca–la reina!» (p. 12).
- Aleshores la reina prenia la fresca sota un taronger en el jardí del seu palau. El ca i el moix s'enginyen per prendre-li l'anell.

«–*Cumpare* En Ca –diu es moix–, ara és hora de fer-ho tot. Te toca a tu fer sa fantasia: te'n vas davant la Reina; fas com que *vuler dunar* del cos, i jo faré la resta.» (p. 13)

- La sobirana s'enutja molt i foragita el ca: «–Fora d'aquí, gran brutanxo! Fora d'aquí, dic!». Ho digué amb tanta fúria que l'anell li va saltar de la boca. Es moix «no el deixà arribar en terra: l'engospà a l'aire» (p. 13). Ca i moix se'n tornen cap el Port de Sóller. De tornada el ca se sent molt cansat i exclama: «– No puc pus!». El moix recorda que en Pere els salvà, i li diu:

«–Fé de *purar!* deia es moix, que per ventura En Pere ja és damunt la forca, i mereixeríem matar si no arribàvem a temps, allà on ell hi arribà per salvar–mos a *noltrus!*» (p. 13)

- Quan el ca i el moix arribaren a la plaça de Sóller, «En Pere ja estava dalt la forca i li tenien es dogal passat p'es coll» (p. 13). El moix se'n puja per les cames d'en Pere i li lliura l'anell. En Pere ordena a l'anell:

«–Anell meu, que es *dugal* que tenc jo p'es coll, se despàs des meu i estenga es de tots es de la Justícia i des butxí, fins que jo diga: basta!» (p. 14).

- «En Pere mai digué: basta». Tots els qui componien la Justícia i el botxí colaren la vida en la forca. Ningú pus se posà amb ells. En Pere, els seus pares, el ca i el moix «visqueren tots plegadets una mala fi d'anys, i encara deuen ésser vius si no son morts; i al cel mos vegem tots plegats».

6. CLOENDA

Aquest estudi té com a finalitat contribuir al coneixement de la cultura popular de Sóller. Sols ens hem referit als relats de les *Rondaies Mallorquines* de Mn. Antoni Maria Alcover i de les *Rondajes de Mallorca* editades per l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. Ambdós coneixien la vall d'or. L'Arxiduc li dedicà moltes planes de *Les Balears descrites per la paraula i la imatge* i Mn. Alcover hi recollí paraules, locucions i refranys per al nostre diccionari, al mateix temps que anotava les formes fonètiques pròpies de la parla de Sóller.

Sols hem comentat els relats que es desenvolupen a les contrades de Sóller, però cal tenir ben present que totes les *rondaies* són de tots els mallorquins, el mateix que totes les paraules del diccionari de Mn. Alcover i Francesc de Borja Moll són patrimoni de la gran família de parla catalana, i tot el cabal de dades aportades per l'Arxiduc formen part de l'estudi històric, geogràfic i etnogràfic de les nostres illes.

Es contaven les mateixes *rondaies* a tots els pobles i ciutats de Mallorca. Aquests contes eren els mateixos que prenien vida, cada generació, en tots els pobles indoeuropeus, gràcies a la ininterrompuda transmissió oral.

Els contes ens porten a arrels comunes; ens ajuden a construir ponts sobre les fronteres que l'ambició dels poderosos han establert per a les seves conveniències; han conservat adesiara, amb un llenguatge críptic o amb uns simbolismes difícils d'interpretar, el ric tresor de creences ancestrals, que uns nous credos intentaren eliminar; ens presenten uns homes i unes dones que viuen segons el ritme de la naturalesa.

Si hom pot parlar de l'esperit d'un poble, és ben segur que una de les seves manifestacions més belles i més antigues es manté viva en la saviesa de les *rondaies*. Però aquest esperit col·lectiu no és sols propi de la nostra nació, ens recorda que compartim molts d'elements de la nostra cultura amb el món llatí i indoeuropeu; més encara, en el rerafons dels contes folklòrics es descobren trets de la cultura universal.

Les *rondaies* no allunyen les ètnies, sinó que contribueixen a l'encontre entre les cultures i els éssers humans. Ens recorden que tots compartim un misteriós inconscient col·lectiu, que se'ns manifesta en els somnis, en els símbols, en els arquetips que regeixen la nostra ment i les seves creacions. Obra culminant del pensament humà són els contes populars. Llegint aquest relats descobrim el més íntim del nostre ésser. Com deia Horaci: *mutato nomine, fabula de te narratur*; el conte és el mirall on es representa la nostra vida, amb claredat o de manera difusa i borrosa. Nosaltres som els protagonistes de les *rondaies* ...

A les *nostres rondaies* batega el cor un poble que estima la llengua, defensa les tradicions i serveix la seva personalitat. Llegint i contant aquests contes ajudam els nostres fills i les nostres filles a fer seva la nostra bella manera d'ésser, de sentir i d'estimar, en definitiva, la nostra identitat.